

ЕКОНОМІЧНІ ПРИНЦИПИ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ТЕХНІКИ І ТЕХНОЛОГІЧНОГО СЕРВІСУ

*І. Г. Климова,
к. е. н., доцент кафедри фінансів,
Запорізький національний технічний університет*

Проведено аналіз економічних аспектів формування ринків за кордоном. Досліджено організаційні моделі ринку сільськогосподарської техніки в Україні. Проведено аналіз інфраструктури ринку техніки. Здійснено оцінку ринку техніки і її сервісу для АПК.

The analysis of economic aspects of forming of markets is conducted abroad. The organizational models of market of agricultural technique are explored in Ukraine. The analysis of infrastructure of market of technique is conducted. Estimation of market of technique and its service is carried out for AIC.

ВСТУП

Ринки характеризуються притаманними їм товарами і послугами, складом учасників, рівнем організації процесу обміну, свобод продавців і покупців, способом визначення цін. Існують валютні ринки, ринки цінних паперів, сільгосппродуктів (зерна, м'яса, вовни і т.д.), землі, матеріальних і технічних ресурсів, засобів виробництва, послуг та ін.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Провести аналіз економічних аспектів формування ринків за кордоном. Дослідити організаційні моделі ринку сільськогосподарської техніки в Україні. Провести аналіз інфраструктури ринку техніки. Здійснити оцінку ринку техніки і її сервісу для АПК.

РЕЗУЛЬТАТИ

Виділення ринку, спеціалізованого на певній групі товарів, відбувається тоді, коли в суспільстві формується масовий попит на конкретні товари. Це обумовлює появу товарів, споживчі якості яких відповідають таким потребам. У сфері матеріального виробництва рушієм виокремлення тих чи інших ринків стає розподіл праці, який однозначно стимулює підвищення її продуктивності на основі спеціалізації та покращання організації виробництва.

На початку ХХ століття збільшення обсягів і здешевлення виробництва продукції рослин-

ництва і тваринництва шляхом інтенсифікації обробітку землі, оптимізації строків виконання робіт, насичення товару більшою кількістю праці на основі росту її продуктивності посилювали попит на машинні засоби виробництва, що приводяться в рух двигунами. Це стимулювало появу і розвиток ринку сільськогосподарської техніки. Посилене формування його у світі припадає на 20—40 роки. У Західній Європі інтенсивний розвиток ринку сільськогосподарської техніки і техніки для переробної промисловості відбувався у 50—70 роки минулого століття, коли почалася суцільна заміна ручної праці і кінної тяги на механічну та електричну — здійснювалася індустріалізація сільського господарства. Зараз поряд із загальним ринком техніки для АПК формуються локальні ринки — ґрунтообробної та посівної техніки, техніки захисту рослин від хвороб, шкідників, бур'янів, збиральної техніки і навіть окремо зернозбиральної.

Відокремилися від загального ринку і швидко розвиваються ринки техніки переробної і харчової промисловості. З'являються спеціалізовані ринки техніки хлібо-булочної, молочної, м'ясної, кондитерської промисловостей тощо.

Поряд з ринком техніки для АПК розвивається, хоч і повільно, ринок її сервісу. Поява його пояснюється тим, що сучасні машини складні і потребують висококваліфікованого

обслуговування, яке можуть здійснювати спеціалісти з певними знаннями, умінням та приладами. При цьому сільськогосподарські товаровиробники, захищаючи свої економічні інтереси, вимагають гарантійного і післягарантійного обслуговування придбаної техніки. Заводи-виготовлювачі, шукаючи шляхи якомога більшого збуту власної продукції, погоджуються на такі вимоги та організують ринок сервісу проданої техніки. Останнім часом все ширше розвивається ринок техніко-технологічних послуг, тобто механізованого виконання певних технологічних операцій по вирощуванню і збиранню врожаю сільськогосподарських культур. Крім машинно-технологічних станцій, на цьому ринку працюють окремі підприємці, фермери. Поки що не сформувалися на цьому полі спеціалізовані кооперативи, які набули широкого розповсюдження в Німеччині, Франції, Польщі та інших європейських країнах.

Організаційно модель ринку сільськогосподарської техніки передбачає участь, з одного боку, операторів пропозиції, а з другого — операторів попиту. Між цими фізичними структурними контрагентами діє інфраструктурна складова ринку, що функціонально генерує ціни попиту і пропозиції, а фізично включає різні торговельні, складські, посередницькі та інші структури, що створюються самостійно, або ж працюють за кошти виготовлювачів чи покупців техніки. Такі структури виступають на арені взаємодії, контактування операторів обох сторін у спеціально влаштованих та обладнаних місцях з метою купівлі-продажу товарів. Стратегічна функція інфраструктури полягає у створенні повноцінного конкурентного середовища, а фактично — у постійному забезпеченні купівлі-продажу товару.

Ця загальна схема формування ринку обростає середовищем, що представляє складне економічне явище і передбачає регулювання попиту і пропозиції насиченням товару і учасниками його придбання, визначає поведінку контрагентів ринку. Створюються координаційні структури, консультативна та інформаційна підтримка операторів ринку. В сучасних умовах ринок вже не можна уявити без законодавчо-нормативної бази, що формує і регулює процеси, які там відбуваються, тобто від державного впливу на процес купівлі-продажу.

Учасниками ринку сільськогосподарської техніки і технічного сервісу виступає, з одного боку, сукупність підприємств, що виготовляють і продають машини і обладнання та на-

дають послуги по підтримці їх у робочому стані, а з другого — сільськогосподарські товаровиробники, покупці техніки і її сервісу. До тих, хто виготовляє, відносяться не тільки машинобудівні заводи і підприємства, що займаються виробництвом окремих видів технічних засобів, запасних частин, а й відповідні науково-дослідні та проектні інститути, конструкторські і експериментально-дослідні структури, машинно-випробувальні станції, постачальницькі та ремонтно-обслуговуючі підприємства. Покупцями техніки і послуг виступають сільськогосподарські кооперативи й товариства, селянські (фермерські) і особисті підсобні господарства, орендні підприємства, машинно-технологічні станції, окремі підприємці, інші сільськогосподарські формування.

Інфраструктуру ринку техніки створюють підприємства і установи, що безпосередньо обслуговують обмінні процеси. Це — фірмові технічні центри та магазини виготовлювачів, дилерські підприємства і прокатні пункти, машинно-технологічні агротехсервісні формування, дистриб'юторські структури, приватні підприємці, ярмарки, аукціони, виставки.

Підтримуючи позиції авторів, які до інфраструктури ринку не відносять банки, кредитні спілки, страхові компанії, організації бюджетного фінансування (Ю.С. Коваленко [1]), на противагу економістам з іншою думкою (І.І. Лукінов) [2] вважаємо, що ці оператори, хоч і обслуговують ринок, проте відносяться до бізнесових структур і мають знаходитися у схемі ринку техніки поза його учасниками. До інфраструктури ринку слід віднести також інформаційно-маркетингове обслуговування торгів.

Аналізуючи теоретичні моделі формування ринку техніки і технічного сервісу, можна зауважити, що їх автори по-різному бачать взаємовідносини виробників і споживачів цих товарів у процесі купівлі-продажу. У схемі, розробленій спеціалістами Мінпромполітики України, наприклад, повніше відображаються ринкові зв'язки виготовлювачів і менше — покупців [3]. Місце споживачів визначено без врахування зворотного зв'язку і впливу їх на виробництво товару і послуг. Та й самі продавці представлені не повно — без участі зарубіжних виробників техніки та їх посередників. Дещо відсторонено зображено місце інформаційної служби. До складу інфраструктури ринку включені банки і страхові компанії, що сумнівно.

Більш обґрунтована схема ринку матеріально-технічних ресурсів запропонована Я.К. Білоуськом [4]. У ній виділяється координатор ринку (як це вимагають теоретики) і передбачається система цінового моніторингу, ринкового аналізу та маркетингу.

Інфраструктура ринку техніки і її сервісу обов'язково повинна мати добре налагоджену інформаційну базу даних.

Функції покупців визначаються не лише тим, що споживач платить гроші, формує попит і ціну на техніку, її сервіс і послуги у виконанні сільськогосподарських робіт. Для цього в інфраструктурі ринку слід передбачити фізичне місце інженерній службі районних управлінь сільського господарства. Ця ланка напряму пов'язана з сільськими товаровиробниками і має представляти та відстоювати їх інтереси. Якщо обладнати інженерну службу необхідною комп'ютерною технікою, то, володіючи маркетинговою інформацією про продавців і їх товар, спеціалісти такої служби могли б забезпечити інформацію і моніторинг техніки для споживачів, водночас формувати запити для виготовлювачів і продавців такого товару. Це дозволить генерувати формування портфеля замовлень. На сьогодні ж колишні колгоспні інженери-механіки та й армія рядових механізаторів (особливо фермерів) кинута напризволяще і затрачає багато часу в пошуках тих, хто продає підшипники, сальники, шестерні, флянці, інші запчастини, оскільки немає систематизованої інформації щодо їх наявності.

Зворотний зв'язок від споживачів техніки, тобто сільськогосподарських товаровиробників, до заводів-виробників слід забезпечувати як напряму, так і через регіональні і республіканські координуючі управлінські структури двох Міністерств. Таким чином, можна буде "зімкнути" ринок на рівні координуючих управлінських структур Мінагрополітики та Мінпромполітики України, відповідальних за долю села і його технічне переоснащення.

Вже зараз вкрай необхідно продискутувати і вирішити обом міністерствам питання як координації зусиль виготовлювачів техніки у напрямі спеціалізації виробництва певних видів її на певних заводах, що дозволяло б мати машини для виконання всіх технологічних операцій від посіву до збирання, очистки, сушки і зберігання врожаю і здешевити їх виробництво, так і створення корпоративізованих структур з метою концентрації капіталу для випуску найважливіших складних машин на невеликій кількості заводів-виробників.

На Україні цей процес, на жаль, загальмований і навіть іде в зворотному напрямі. З точки зору ринкового підходу і конкуренції виробників техніки здавалося б добре, що майже всі заводи виготовляють широку номенклатуру машин, проте в умовах безгрош'я виготовлювачів техніки і її споживачів — це шлях до банкрутства. Тому і постає питання про координуючі органи і їх місце у формуванні ринку техніки. Для посилення корпоративних намагань республіканські координуючі управлінські структури змогли б, одержуючи від держави бюджетні та кредитні ресурси на розвиток галузі машинобудування для АПК, стимулювати саме об'єднанчі зусилля підприємств-виготовлювачів сільськогосподарської техніки.

Умови формування і нормального функціонування ринкового середовища вимагають створення певних організаційних і економічних підходів, що ґрунтуються на ряді принципів. Спеціалісти розглядають більше чи менше їх число, формуючи схожі думки і висновки щодо їх значення (Ю.С. Коваленко [1], Я.К. Білоусько [4]). На думку автора, ринок техніки і її сервісу для АПК має будуватися на наступних основних принципах:

1) рівноправності усіх форм власності та плуралізму і рівності усіх форм господарювання;

2) різноманітності форм і методів взаємодії структур ринку на основі:

— вільного маркетингу;

— загальнодоступного моніторингу;

— формування ринкової інфраструктури, що включає торгові доми, фірмові центри і магазини, ярмарки, аукціони-виставки тощо;

— горизонтальної інтеграції виготовлювачів техніки і вільного вибору партнерів;

— вертикальної інтеграції сільськогосподарських товаровиробників, переробників, виготовлювачів технічних засобів з участю торгових посередників та фінансово-кредитних структур;

— недопущенні формування ринку за територіальними ознаками;

3) створенні конкурентного середовища з вільним вибором постачальників та покупців товару; вільним формуванням цін та інших економічних умов придбання товару і послуг для всіх учасників;

4) створенні умов для максимально можливої економії ресурсів і загальних затрат учасників ринку шляхом посилення біполяризації ринку і зменшення посередників.

Ринкове середовище постійно генерує по-

зитивні і негативні моменти і тенденції розвитку. Для того щоб зменшити негативні прояви функціонування ринку, його регулюють. На макrorівні на ринок постійно тисне держава. Важелями такого регулювання виступає податкова, цінова та інтервенційна політика, фінансово-кредитні умови роботи операторів ринку, протекціонізм вітчизняних товаровиробників, надання пільг або встановлення зобов'язань окремим учасникам, державні замовлення тощо. Економісти вже давно зробили висновки про те, що "... державне регулювання ... ринку є найпотужнішим засобом стабілізації ринкової ситуації", а "самоналагодження" ринку, згідно з теорією функціонування макроекономіки за Кейнсом, не відбувається [5]. Як на макро-, так і на мікрорівні під час функціонування ринку можуть проявлятися монопольні намагання окремих учасників, недобросовісна і нечесна конкуренція, тиск посередників тощо.

Україна при переході від централізованої, планової економіки до ринкової мала високий рівень розвитку продуктивних сил. При переході на ринкові умови господарювання потрібно мати високий рівень його організації для забезпечення економічного зростання. Вільний ринок спонтанно ніде не перетворювався на організований. Тому не перехід до ринку, а ігнорування можливостей його державного регулювання призвело до руйнації економіки.

ВИСНОВКИ

Механізм регулювання ринку техніки і послуг має ґрунтуватися на таких основних принципах:

- спрямуванні аграрної політики на відновлення платоспроможності сільськогосподарських товаровиробників ціновими, податковими, фінансово-кредитними та іншими економічними заходами;
- державній підтримці конкурентоспроможності вітчизняних виробників сільськогосподарської техніки шляхом реконструкції та переоснащення виробничої бази машинобудівного комплексу, регулювання цін відповідно якості, надійності та продуктивності машин;
- створенні і підтримці паритетності у взаємовідносинах споживачів матеріально-технічних ресурсів з їх виробниками і постачальниками;
- скороченні ланцюга "виробник-споживач";
- розвитку повноцінного лізингового ринку;
- формуванні єдиного інформаційного

простору та моніторингу ринку матеріальних і технічних ресурсів.

Для того щоб ці принципи стали складовими ринку, вони мають бути відрегульовані законодавством.

Державна політика забезпечення високих темпів відтворювальних процесів у галузі машинобудування в ринкових умовах має базуватися на підтриманні нормального платоспроможного рівня основних покупців техніко-технологічних послуг — сільськогосподарських товаровиробників.

Сільськогосподарське машинобудування зможе сприйняти великі кошти і раціонально їх використати на модернізацію власної виробничої бази та виробництво нової техніки в умовах ринку на шляху грошової приватизації майна і об'єднання ресурсів шляхом корпоративізації суміжних виробництв, використовуючи для здійснення таких процесів власні та бюджетні кошти.

Повноцінний ринок сільськогосподарської техніки на Україні можливий при залученні до його складу усіх операторів з боку виготовлювачів і постачальників (заводів, ремонтних структур, зарубіжних операторів) та покупців, добре налагодженої і максимально наближеної до них розгалуженої системи маркетингу, аналізу і моніторингу, розміщеної в інституціональних збутових структурах: фірмових технічних центрах і магазинах, дилерських пунктах і підприємствах, машинно-технологічних формуваннях, агротехсервісних структур, торгових домів, виставок та дистриб'юторів. Наближенню ринку техніки до сільськогосподарських товаровиробників буде сприяти залучення до нього інженерних служб регіональних управлінь сільського господарства.

Література:

1. Коваленко Ю.С. Аграрний ринок України: організація та управління. — К.: ІАЕ УААН, 1998. — 108 с.
2. Лукинов И.И. Воспроизводство и цены. М.: Экономика, 1977. — 431 с.
3. Кравчук В. Реформованому АПК — новий ринок вітчизняної сільськогосподарської техніки та послуг // Техніка АПК. — 2005. — № 5. — С. 4—5.
4. Білоусько Я.К., Рибицька В.І. Розвиток ринку сільськогосподарської техніки // Економіка АПК. — 2004. — № 10. — С. 112—118.
5. Кемпбэлл Р. Макконел, Стэнли А. Брю. Экономика: принципы, проблемы, политика: Пер. с англ. — 2-е изд. — К.: Хагар-Демос. — С. 53—61.